

Böhm Antal

Depressziós zónák helyi társadalmi

A lokalitással kapcsolatos kutatásoknak talán legizgalmasabb kérdése a vizsgált települések helyi társadalmainak állapotára s minőségére vonatkozik. Vajon mi a magyarázata annak, hogy kedvezőtlen helyzetű helyi társadalmak esetenként fejlődésre képesek, sőt prosperálhatnak, ugyanakkor számos preferált helyzetű település társadalmi vegetál vagy éppen szétesőben, bomlásban van? Milyen tényezők szükségesek a helyi társadalom prosperálásához, s miben szenvednek hiányt a romló helyzetű vagy vegetáló helyi társadalmak? Mennyiben külső körülmények, s mennyiben belső, lokális tényezők determinálják a fejlődést, a fennmaradást, vagy éppen a társadalom felbomlását? Szükségszerű-e, hogy kedvezőtlen vagy erősen romló regionális környezetben a helyi társadalmak is átvegyék környezetük tendenciáit, vagy létezik-e számukra valamiféle kitörési lehetőség?

Az alábbiakban arra vállalkozom, hogy ezeket a kérdéseket megvizsgáljam, és megpróbáljam felrajzolni a *depressziós zónák helyi társadalmainak állapotát és lehetőségeit*. Természetesen jelen tanulmányom ebben az első, esszézerű megfogalmazásban egy leendő kutatás hipotézise, s ezért műfajának megfelelően vázaltszerű. Feltételezéseimet a későbbi kutatások fogják cáfolni vagy, reményeim szerint, alátámasztani.

Fogalmi gondok

Településszociológus s szociálgeográfus kollégáim bizonyára belekötnének a címben szereplő „depressziós zónák” kifejezésbe, rákérdeznének, hogy mit is jelent, s számos más ajánlanának helyette, pl. ilyeneket: elmaradott térség, válságtérség, halmozottan hátrányos helyzetű térség, elszegényedő régió stb. Voltaképpen mit takar ez a sok, szinoním kifejezés? Fogalmi bizonytalanságot vagy valami mást?

Egy rövid kitérő erejéig utalnom kell azokra az elmúlt évtizedekben, de legalábbis a hetvenes évektől tapasztalható hatalmi görcsökre, amelyek egyes szociológiai, s tágabban, társadalomtudományi fogalmak használatát tabuvá tették. Egyenlőtlenségről például a hetvenes évek közepétől nem volt ildomos beszélni, a szegénységet körül kellett írni, mint

primitív népeknél a megnevezhetetlen dolgokat (lásd pl. a Magyar Szociológiai Társaság 1982-ben rendezett vándorgyűlését, amelynek a „Többszörösen hátrányos helyzetű rétegek” fedőnevet adták), s válságról sem nagyon lehetett beszélni hivatalos fórumokon – úgy látszik, a hatalmat gyakorlók számára ez mindenkor vörös posztó. Úgy gondolom, hogy a tabuk körülírásának szándéka, vagy a tabuktól való félelem motiválta elsősorban a regionális vizsgálatoknál is tapasztalható fogalmi sokféleséget, amelyek csak részben szinonimák, részben viszont koncepcionális különbségeket hordoznak. A nyolcvanas évek közepén *Lackó László* volt az, aki megkísérelte e témakörben a fogalmi tisztázást „területi válságról” írott tanulmányaiban, disszertációjában. Ő megkülönböztette a válságtérsegeket kiváltó tényezőik, területi kiterjedésük, időtartamuk szerint, s egy- és többtényezős, pontszerű és térség megjelenésű, tartós és ideiglenes válságtérségről beszélt. Úgy vélekedett, hogy a válságtérség fogalma mélyebb összefüggéseket takar, mint a depressziós vagy az elmaradott terület. Véleménye szerint: „a hagyományosan megszokott és szinonimának tekintett kifejezések – a depressziós terület, vagy az elmaradott terület – nem képesek visszaadni azt a tartalmat, amit válságnak kell nevezni, ha jelentős lakosszámot érintő, nagyobb terület életének, működésének veszélyeztettségéről, leszakadásáról, több vonatkozású pusztulásáról van szó”.

Természetesen másképp is lehet tipizálni a válságtérsegeket, beszélhetünk ipari, mezőgazdasági vagy ökológiai válságtérségről is. Azonban – véleményem szerint – gazdasági-társadalmi súlyukat, fontosságukat elsősorban makro-társadalmi és -gazdasági környezetük határozza meg. *Ma hazánkban minden kétséget kizáróan a legfontosabb válságtényező a munkanélküliség.* Ami nem jelenti egyáltalán azt, hogy más tényezők – például a környezeti ártalmak – kevésbé súlyosak. Ezek a válságtényezők többnyire egymástól sem függetlenek, ugyanazon régióban nemegyszer több tényező együtt jelentkezik, s időben is gyakran egybe esik, s egész térségeket tehet depresszióssá. A depresszió számomra azért elfogadhatóbb és kifejezőbb kategória, mert a pangást, a válság legmélyebb stádiumát fejezi ki, amely időben is, térségbeliségében is erősen kiterjedt, s kezelése össztársadalmi erőfeszítéseket igényel. *Depressziós zónák számomra a tradicionális válságövezetek, amelyekben hol az infrastrukturális elmaradottság, hol a rossz gazdálkodási esélyek, hol a szellemi és kulturális kifosztottság és leépülés, hol pedig a munkanélküliség kerül előtérbe.* Ezekben a térségekben a különböző válságtényezők szinte egymással rivalizálva jelennek meg, s tartós jelentlétükkel, hatásukkal rombolják a helyi társadalmakat. Az újabb keletű válságtérségek, például Székesfehérvár és környéke, vagy a Galga menti falvak nyilvánvalóan a recesszió és a munkanélküliség miatt kerültek nehéz helyzetbe, azonban még így, válságukban is, lényegesen kedvezőbb a helyzetük, mint a hagyományosan depressziós Cserehát, Ózd környéke, a beregi Tiszahát, vagy éppen a Szamosköz helyzete. Ugyanis minden valószínűség szerint előbb (és könnyebben) oldódik meg Székesfehérváron és környékén a foglalkoztatás gondja, mint a halmozott hátrányokkal, válságokkal jellemezhető térségek megannyi

gondja. S az is valószínűsíthető, hogy a piacgazdaság felhajtó ereje előbb fog érvényesülni a piaci szempontból is lényegesen kedvezőbb felvessű Galga mentén, mint – mondjuk – Csereháton.

A depresszió tünetei mindenesetre egyes gazdasági-társadalmi tényezők súlyos válságában jelennek meg. Ilyen tünet lehet az elvándorlások miatti erősen és tartósan csökkenő népességszám, a helyi társadalmak népességének minőségi romlása, a tartósan rossz elhelyezkedési és kereseti lehetőség, a hagyományosan átlagosnál rosszabb életkörülmények, az életminőség alacsony szintje, a helyi lakosság előregedése, a helybéliek eladósodása, és leginkább a – sok tekintetben a fentiekkel is szorosan összefüggő – munkanélküliség, valamint az alternatív munkalehetőségek korlátozottsága.

Ha a „depressziós” kifejezés elfogadható, akkor egy leendő vizsgálatban érdemes lenne a depresszió *fokozatait* is kimunkálni, annak alapján, hogy az egyes válságtényezők milyen súlyosan és milyen összetételben, milyen más tényezőkkel együtt jellemzik az adott térséget. Ez a „tipizálás” csak első pillanatra látszik öncélúnak, ugyanis meggyőződésem, hogy a válságkezelő terápiát is a depresszió súlyossága alapján kell megválasztani, ennyiben tehát a gyakorlatot segítheti elő. A gondok egy része nyilván helyben – esetleg helyi forrásokból is – megoldható, más része viszont összehangolt regionális vagy nemzeti programokat igényel.

Magyarország depressziós zónái

Nyilvánvalóan magyarázattal tartozom a „zóna” kifejezés miatt is. Számomra azért elfogadhatóbb, mert elasztikusabb, mint a *régió* vagy a *térség*, azaz kiterjedése, mérete kevésbé korlátozott. Ez azért fontos, mert a hangsúly a depresszió van, ami sokkal inkább meghatározó, mint az a tény, hogy féltucat vagy több tucat település érintett-e általa. (Mindezzel természetesen nem szeretném a jelenség térbeli kiterjedtségét bagatellizálni.)

Ha elfogadjuk a munkanélküliséget a legfontosabb válságtényezőnek, akkor érdemes a *munkanélküliségi ráta alapján* szemügyre venni a legveszélyeztetettebb területeket. Ezek a legutóbbi januári helyzetkép szerint a következők:

Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében	több mint 15% (40 ezer fő)
Nógrád megyében	több mint 15% (16 ezer fő)
Borsod-Abaúj-Zemplén megyében	12–15% (50 ezer fő)
Békés megyében	12–15% (23 ezer fő)

a munkanélküliségi ráta, illetve – zárójelben – a munkanélküliek száma. Kétségtelen, hogy ezek a megyék nem újonnan váltak depressziós területté, hanem tradicionálisan válságtérségnek tekinthetők. Szabolcs-Szatmár-Bereg és Borsod-Abaúj-Zemplén megyében elsősorban az ipari munkanélküliség következményei tapasztalhatók, főleg a nagyszámú ingázó miatt, de velük együtt Békés és Nógrád is jelentős munkaerőkibo-

csátó terület volt az elmúlt évtizedekben. Ebből a négy megyéből igen magas volt az ingázók száma és aránya, s amikor a gazdasági recesszió miatt elsősorban az ingázók (bejárók) veszítették el munkahelyüket, érthető módon ezeken a területeken jelentkeztek leginkább a feszültségek, gondok. A szövetkezeti törvény hatásai, a szövetkezetek átalakulása-felbomlása csak ezután éreztetni majd hatását, de könnyen prognosztizálható, hogy a növekvő mezőgazdasági munkanélküliség ezekben a megyékben is jelentősen megnöveli a munkanélküliségi rátát.

Manapság gyakran hallható, hogy egyetlen nagy válságtérség – vagy depressziós terület – az egész ország. Ebben az állításban ugyan kétségtelenül vannak valóságselemek (ha a recesszióra, a gazdasági válságra, a gazdasági szerkezetváltás nehézségére gondolunk), azonban így globális állításként összemosza a válságos és a válságosabb területeket. A válság ugyanis különböző módon és mélységben érinti az egyes régiókat, lokalitásokat, s ennek megfelelően nyilvánvaló, hogy a válság megoldása is jelentős regionális különbségeket igényel. Vagyis nemcsak regionális egyenlőtlenség jellemzi az országot, hanem a különböző válságfolyamatok is meglehetősen egyenlőtlenül érintik a különböző településeket.

A fent említett megyék kétségtelenül válságövezetnek tekinthetők, azonban nem feledkezhetünk meg arról sem, hogy az adott megyén belül az egyes települések között is jelentős különbségek vannak ebben a tekintetben. Ami azt jelenti, hogy a megye nem minden településére jellemző feltétlenül a stagnálás vagy a visszaesés, létezhetnek olyan települések, amelyek valamilyen okból különböznek az általános megyei tendenciáktól. (Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében például a határszéli területek, a megye keleti, délkeleti részei sokkal inkább válságtól terhesek, mint a megye nyugati területei. A nyugat-kelet lejtő megyén belül is jelen van.)

Ugyanakkor mindennek a fordítottja is igaz, a kedvezőbb helyzetű régiókban (és megyékben) is létezhetnek súlyos válsággócok, depressziós zónák. Az Őrség falvai például tradicionális depresszióról tanúskodnak, a dunántúli bányavidékek pedig a bányászok helyzetéből következően kerülnek már hosszabb ideje válságosnál válságosabb helyzetekbe. Ezek a válságok esetenként rendkívüli intenzitással érinthetnek egy-egy települést vagy kistájat, mégis a válság feloldására nagyobb esélyük lehet, mint a fentebb említett megyék esetében, hiszen tágabb környezetük kedvezőbb alternatív megoldásokat kínál, mint amit más területek depressziós zónáiban nyújthat a környezet. Könnyen belátható, hogy – példánknál maradva – az Őrség falvai számára az idegenforgalom, a falusi turizmus lényegesen hamarabb jelenthet felhajtó erőt, mint a Szamosközben, nem beszélve azokról a sokszor illegális munkalehetőségekről, amelyeket a szomszédos Ausztria nyújt a nyugati határszél lakosságának.

A válság kezelésében ezért feltétlenül figyelembe kell venni az adott település vagy térség szűkebb-tágabb környezetének alternatív munkalehetőségeit, foglalkoztatásnövelő esélyét, piaci helyzetét, amely nemcsak a munkaerőre, hanem mindenfajta árura vonatkozik. A felvevő piacoktól való távolság ebben a tekintetben igen nyomós érv lehet. Ezért Nógrád

megye helyzete ebből a szempontból kedvezőbbnek látszik, mint három megyetársáé. Minden bizonnyal a hazai és külföldi tőke is hamarabb talál rá ezekre a piac-közeli településekre, mint az istenhátamögöttiekre.

Helyi társadalmak

A fentiekből egyértelműen következik, hogy nem minden település válik szükségszerűen depresszióssá a válságtérsekben sem. Vannak, amelyek a kedvezőtlen körülmények ellenére meg tudják őrizni helyi társadalmuk belső tartását, s képesek veszteségeik kompenzálására. Sopron (és környéke) kiváló példa lehet erre, hiszen a legnehezebb időszakot – az ötvenes, hatvanas évek diszkriminációját – is képes volt átvészelni, s amint kedvezőbbé váltak a feltételek, azonnal elindult a prosperálás útján. S felidézhetjük Pápa példáját is, amelyet Veszprém megyén belül igencsak periferikus helyzetbe taszítottak, s a megyei vezetés a kor szellemének megfelelően vele szemben a megyeszékhelynek, a „szocialista” városoknak és az ipari településeknek kedvezett, mégis, a sokféle és tartós diszpreferencia ellenére Pápa helyi társadalmá képes volt értékei jelentős részének megőrzésére, átmentésére, azért, mert helyi társadalmá kompaktabbnak, tradicionálisabbnak bizonyult más városok helyi társadalmánál.

A települések helyi társadalmá meghatározó szerepet játszhat, általa maradhat fön, prosperálhat, vagy rosszabb esetben eshet szét a település. Példáink, s főleg vizsgálódásaink arra engednek következtetni, hogy nem feltétlenül a depressziós környezet határozza meg egy-egy település lehetőségeit s fejlődési esélyeit. Az azonban kétségtelen, hogy ezek az esetek inkább csak kivételnek számítanak. Az általános sokkal inkább az, hogy a depressziós zónák településein gyorsan csökken a népesség (vagy a kvalifikáltabb lakosok elköltözését iskolázatlan, szakképzetlen rétegek beköltözése kompenzálja), s ezzel párhuzamosan elöregszik a lakosság, mivel az elvándorlásra inkább a fiatalabbak vállalkoznak; csökken a fizetőképes kereslet – például a szolgáltatások iránt –, következésképpen romlik a szolgáltatások színvonala, s ez megintcsak sok helybélit, leginkább a fiatalokat taszítja el a településről. S ebből az ördögi körből nagyon sok település képtelen kilépni.

Mint ismeretes, településeink egyharmadának népessége ezer fön aluli, s jellemző, hogy ezeknek a településeknek a száma – most már huzamosabb ideje – növekszik. A közelmúltig ezek a tendenciák jellemezték településeinket, s a stagnáló vagy csökkenő népességű településekről tömeges volt az elvándorlás a nagyobb települések és főleg a városok felé. Ez a tendencia azonban már a nyolcvanas évek végétől lassan megfordult, a gazdasági válság, a recesszió, az infláció és a romló életkörülmények miatt pedig valószínűleg felgyorsul a falvakba történő visszaáramlás. Ezt akár a korábbi káros tendenciák kompenzációjának is felfoghatjuk. Csakhogy amíg a kisebb településekről történő elvándorlás főleg a települések szakképzettebb rétegeire – köztük a helyi értelmiség egy ré-

szére – vonatkozott, addig a mostani visszavándorlásban nem ezek a rétegek játszanak meghatározó szerepet, hanem a városi munkahelyeikről elbocsátott munkanélküliek, a szakképzetlen, a nagyobb (városi) településeken is gyökértelen rétegek, amelyek aligha kompenzálják a település korábbi veszteségeit, hiszen sem szaktudást, sem tőkét nem tudnak visszavinni. Természetesen volna egy terület, ahol egzisztencia teremtésére és a helyi társadalmi igények kielégítésére is nyílna lehetőség, s ez a szolgáltatások megannyi formája, azonban a városi munkahelyeikről elbocsátott dolgozók erre a feladatra többnyire teljesen alkalmatlanok. És az sem várható el tőlük, hogy vállalkozásba fogjanak.

Nem most, közvetlenül a szövetkezeti törvény után, hanem évekkel ezelőtt is világos volt a szakemberek előtt, hogy a mezőgazdaság nemcsak hogy nem képes tömeges munkaerő befogadására, hanem további felesleget taszít ki magából. Ez a folyamat újabban felgyorsul, és tovább növeli az amúgy is szép számú helyi gondokat. A depressziós zónák helyi társadalmait ezek a hatások sokkal keményebben érintik, mint a válságnak kevésbé kitett területeket.

Mindehhez számítsuk hozzá a külföldről hazánkba menekülteket, akik először a határmenti – egyébként is depressziós – zónák helyi társadalmában jelennek meg, s számos nehézséggel tetézik a helyi problémákat. Ez alól a nagyobb települések és a városok sem kivételek, egyik-másik határközeli városban, például Szegeden, balkáni állapotok uralkodnak. Ezeket a hatásokat jól működő, anyagi forrásokkal bőségesen ellátott helyi társadalmak is csak nehezen tudják elviselni. A gondok, feszültségek tömege zúdul rá az éppen csak megalakult önkormányzatokra.

A depressziós zónák önkormányzatai

Szegény településnek szegény az önkormányzata – vélik sokan, azonban nemcsak erről van szó a helyi vezetés kérdésében. A szegénységnél ugyanis nem kevésbé nyomasztó a szétesett vagy az éppen szétesőben lévő helyi társadalmakra nehezedő megannyi gond. Mindez az önkormányzatok tapasztalatlanságával, gyakorlatlanságával párosul.

A fejlett polgári demokráciák jól működő önkormányzatai több évtizedes, sőt évszázados múltra tekinthetnek vissza, a mi önkormányzatunk viszont csak egy éve funkcionál.

Mint emlékeztetés, az önkormányzati törvényt és kiváltképpen a helyhatósági választásokat felfokozott várakozás előzte meg. Sokan a rendszerváltás befejező mozzanatának tekintették, mások a tanácsrendszerrel való radikális szakításnak. Közvetlenül az önkormányzati választások után alkalmunk volt megkérdezni a polgármestereket arról, hogy az új önkormányzati képviselő testület jobb-e (jobb lesz-e) a régi tanácsi testületnél vagy sem. A polgármesterek túlnyomó többsége (84,5%) jobbnak (vagy sokkal jobbnak) ítélte meg az új testületet, 11,5% ugyanolyannak tekintette, s mindössze 3,9% vélekedett úgy, hogy rosszabb (vagy sokkal rosszabb), mint a tanács-testület. Miben jobb, illetve miben rosszabb? –

megye helyzete ebből a szempontból kedvezőbbnek látszik, mint három megyetársáé. Minden bizonnyal a hazai és külföldi tőke is hamarabb talál rá ezekre a piac-közeli településekre, mint az istenhátamögöttiekre.

Helyi társadalmak

A fentiekből egyértelműen következik, hogy nem minden település válik szükségszerűen depresszióssá a válságtérsegekben sem. Vannak, amelyek a kedvezőtlen körülmények ellenére meg tudják őrizni helyi társadalmuk belső tartását, s képesek veszteségeik kompenzálására. Sopron (és környéke) kiváló példa lehet erre, hiszen a legnehezebb időszakot – az ötvenes, hatvanas évek diszkriminációját – is képes volt átvészelni, s amint kedvezőbbé váltak a feltételek, azonnal elindult a prosperálás útján. S felidézhetjük Pápa példáját is, amelyet Veszprém megyén belül igencsak periferikus helyzetbe taszítottak, s a megyei vezetés a kor szellemének megfelelően vele szemben a megyeszékhelynek, a „szocialista” városoknak és az ipari településeknek kedvezett, mégis, a sokféle és tartós diszpreferencia ellenére Pápa helyi társadalmá képes volt értékei jelentős részének megőrzésére, átmentésére, azért, mert helyi társadalmá kompaktabbnak, tradicionálisabbnak bizonyult más városok helyi társadalmánál.

A települések helyi társadalmá meghatározó szerepet játszhat, általa maradhat fön, prosperálhat, vagy rosszabb esetben eshet szét a település. Példáink, s főleg vizsgálódásaink arra engednek következtetni, hogy nem feltétlenül a depressziós környezet határozza meg egy-egy település lehetőségeit s fejlődési esélyeit. Az azonban kétségtelen, hogy ezek az esetek inkább csak kivételnek számítanak. Az általános sokkal inkább az, hogy a depressziós zónák településein gyorsan csökken a népesség (vagy a kvalifikáltabb lakosok elköltözését iskolázatlan, szakképzetlen rétegek beköltözése kompenzálja), s ezzel párhuzamosan elöregszik a lakosság, mivel az elvándorlásra inkább a fiatalabbak vállalkoznak; csökken a fizetőképes kereslet – például a szolgáltatások iránt –, következésképpen romlik a szolgáltatások színvonala, s ez megintcsak sok helybélit, leginkább a fiatalokat taszítja el a településről. S ebből az ördögi körből nagyon sok település képtelen kilépni.

Mint ismeretes, településeink egyharmadának népessége ezer fön aluli, s jellemző, hogy ezeknek a településeknek a száma – most már huzamosabb ideje – növekszik. A közelmúltig ezek a tendenciák jellemezték településeinket, s a stagnáló vagy csökkenő népességű településekről tömeges volt az elvándorlás a nagyobb települések és főleg a városok felé. Ez a tendencia azonban már a nyolcvanas évek végétől lassan megfordult, a gazdasági válság, a recesszió, az infláció és a romló életkörülmények miatt pedig valószínűleg felgyorsul a falvakba történő visszaáramlás. Ezt akár a korábbi káros tendenciák kompenzációjának is felfoghatjuk. Csakhogy amíg a kisebb településekről történő elvándorlás főleg a települések szakképzettebb rétegeire – köztük a helyi értelmiség egy ré-

szére – vonatkozott, addig a mostani visszavándorlásban nem ezek a rétegek játszanak meghatározó szerepet, hanem a városi munkahelyeikről elbocsátott munkanélküliek, a szakképzetlen, a nagyobb (városi) településeken is gyökértelen rétegek, amelyek aligha kompenzálják a település korábbi veszteségeit, hiszen sem szaktudást, sem tőkét nem tudnak visszavinni. Természetesen volna egy terület, ahol egzisztencia teremtésére és a helyi társadalmi igények kielégítésére is nyílna lehetőség, s ez a szolgáltatások megannyi formája, azonban a városi munkahelyeikről elbocsátott dolgozók erre a feladatra többnyire teljesen alkalmatlanok. És az sem várható el tőlük, hogy vállalkozásba fogjanak.

Nem most, közvetlenül a szövetkezeti törvény után, hanem évekkel ezelőtt is világos volt a szakemberek előtt, hogy a mezőgazdaság nemcsak hogy nem képes tömeges munkaerő befogadására, hanem további felesleget taszít ki magából. Ez a folyamat újabban felgyorsul, és tovább növeli az amúgy is szép számú helyi gondokat. A depressziós zónák helyi társadalmait ezek a hatások sokkal keményebben érintik, mint a válságnak kevésbé kitett területeket.

Mindehhez számítsuk hozzá a külföldről hazánkba menekülteket, akik először a határmenti – egyébként is depressziós – zónák helyi társadalmában jelennek meg, s számos nehézséggel tetézik a helyi problémákat. Ez alól a nagyobb települések és a városok sem kivételek, egyik-másik határközeli városban, például Szegeden, balkáni állapotok uralkodnak. Ezeket a hatásokat jól működő, anyagi forrásokkal bőségesen ellátott helyi társadalmak is csak nehezen tudják elviselni. A gondok, feszültségek tömege zúdul rá az éppen csak megalakult önkormányzatokra.

A depressziós zónák önkormányzatai

Szegény településnek szegény az önkormányzata – vélik sokan, azonban nemcsak erről van szó a helyi vezetés kérdésében. A szegénység nál ugyanis nem kevésbé nyomasztó a szétesett vagy az éppen szétesőben lévő helyi társadalmakra nehezedő megannyi gond. Mindez az önkormányzatok tapasztalatlanságával, gyakorlatlanságával párosul.

A fejlett polgári demokráciák jól működő önkormányzatai több évtizedes, sőt évszázados múltra tekinthetnek vissza, a mi önkormányzatunk viszont csak egy éve funkcionál.

Mint emlékeztetés, az önkormányzati törvényt és kiváltképpen a helyhatósági választásokat felfokozott várakozás előzte meg. Sokan a rendszerváltás befejező mozzanatának tekintették, mások a tanácsrendszerrel való radikális szakításnak. Közvetlenül az önkormányzati választások után alkalmunk volt megkérdezni a polgármestereket arról, hogy az új önkormányzati képviselő testület jobb-e (jobb lesz-e) a régi tanácsi testületnél vagy sem. A polgármesterek túlnyomó többsége (84,5%) jobbnak (vagy sokkal jobbnak) ítélte meg az új testületet, 11,5% ugyanolyannak tekintette, s mindössze 3,9% vélekedett úgy, hogy rosszabb (vagy sokkal rosszabb), mint a tanács-testület. Miben jobb, illetve miben rosszabb? –

hangzott a következő kérdés. (A zárójelekben a beérkezett 1400 válaszból a kérdésre adott válaszok gyakoriságát tüntettük fel.) Jobb mindenekelőtt azért, mert az új testület tagjai aktívabbak, operatívabbak, határozottabbak (469), mert nagyobb a felelősségérzetük, inkább lokálpatrióták (421), fiatalabbak (267), jobban ismerik a település gondjait (229) – vélték a polgármesterek. Rosszabbnak pedig leginkább a következők miatt vélték: gyakorlatlanabbak (202), nem ismerik a jogszabályokat (118), néhányan pártosodnak, parlamentet játszanak (76).

Megkérdeztük a polgármestereket arról is, hogy abban az új testületben, amelynek ők állnak az élén, könnyebb vagy nehezebb lesz-e döntést hozni. Túlnyomó többségük véleménye szerint viták, nézeteltérések után sikerül majd döntésre jutniuk (79,6%); a többiek részben úgy vélik, hogy éles viták, komoly konfliktusok fogják megelőzni minden döntésüket (10,7%), illetve viszonylag könnyű lesz döntést hozni (9,7%).

Ha ma kérdeznénk meg a polgármestereket, egy év távlatából valószínűleg kevésbé lennének optimisták. Mindenekelőtt azért, mert még ma sem világos – nemcsak számukra, de az állampolgárok számára sem – az önkormányzatok hatalmi helyzete, és főleg súlya. A tanácsok a régi rezsim hatalmi szerkezetében többszörösen is függő, alárendelt helyzetben voltak, s többek között ezen kívánt változtatni az önkormányzati törvény. Csakhogy ami elvileg egy törvényben logikusan megfogalmazott, az a valóságban egészen másként festhet, valószínűleg a működtetés tisztázatlan feltételrendszere miatt. Az önkormányzatok ma is egy bonyolult hatalmi hálózat alárendeltjei, a kormány, a megye, a köztársasági megbízott intézménye, valamint a dekoncentrált intézmények mind-mind az önkormányzaténál nagyobb hatalmi súlyt testesítenek meg, nem is beszélve arról, hogy közöttük sincs egyértelmű munkamegosztás, egymásba mosódnak a hatáskörök, s gyakran tapasztalható a rivalizálás is. *Enyedi György* nem véletlenül fogalmazott így a közelmúltban: „1990 nyara óta nemcsak hatalmi dekoncentráció, hanem dezintegráció is végbement a magyar települési- és regionális rendszerben. E folyamat homlokegyenest ellenkezik az elmúlt évtizedekben lejátszódott nyugat-európai folyamatokkal, amelyeknek alapvető jellemzője a területi integráció volt. Mivel most hazánkban a nagyszámú és jelentős részben (gazdaságilag és szakmai felkészültségben) gyenge helyi önkormányzatoknak nincs területi érdekkifejező szervezete, a központi kormányzat közvetlen beavatkozása, a területi fejlődés ágazati részérdekeknek való alárendelése nagyon megerősödött.”

Az erősödő kormányzati beavatkozásoknak a fentiekben túl persze van sajátos politikai motivációja is. A helyhatósági választások ugyanis nem hozták meg a kormánykoalíciónak az általa elvárt győzelmeket; mint tudjuk, zömmel független és ellenzéki polgármesterek (és képviselőtestületi tagok) kerültek be az új helyi vezetésbe. Mindez a kormány gyanakvását és önkormányzatoktól való elfordulását váltotta ki. Megszorító, sőt bekerítő intézkedései legalábbis egyáltalán nem önkormányzatbarát politikára vallanak.

A helyi politika is visszatükrözi a fenti anomáliákat. A helyi érdekek

érvényesítése és képvisellete helyett mind gyakoribb a helyi ügyektől, konfliktusoktól többnyire teljesen függetlenedett pártpolitika hatása. A képviselőtestületi üléseket nem egyszer a nagypolitikai pártharcok árnyékolják be, sok helyen pedig afféle helyi parlamentet játszik az önkormányzati vezetés. Ez az egyik döntő oka a végtelenbe nyúló vitáknak, a döntések elodázásának és a helyben is gyakran tapasztalható gyűlölködésnek.

Természetesen mindez állampolgári mentalitás, politikai szocializáció és politikai kultúra kérdése is. Mintha a helyi társadalmak lakossága jobban felismerte volna ezt, mint a helyi – és országos – politika művelői. Mintha a lakosság egyre inkább érezné, hogy a helyi politika és a helyi vezetés nem lehet egyik vagy másik párt hitbizománya, a helyi politikában csakis a helyi érdekek képvisellete lehet a perdöntő, s nem az ilyen-olyan pártállás. S ahol és amikor mindennek az ellenkezőjét kénytelen tapasztalni, természetesen vonul vissza saját privát szférájába. Bojkotálja a választásokat, távolmaradásával tüntet a politikai aktusok ellen: egyszerűen látványosan fordul el és marad távol az országos és helyi politikától.

Ennek az elfordulásnak persze nyilvánvalóak a következményei. Félő ugyanis, hogy a helyi társadalom és önkormányzata a demokrácia iskolája helyett a politikai tevékenységtől való teljes elfordulás színterévé válik, s ez az új demokrácia kiépülésének az esélyeit ronthatja le.

Az önkormányzatok megfelelő működését másfajta tényezők is gátolják. Például az új helyi vezetés felkészületlensége. A fentebb idézett polgármesteri véleményekben a képviselőtestületi tagok gyakorlatlansága minősül a leghangsúlyosabb negatívumnak. Nos, a polgármesterek jól látják, hogy mire számíthatnak. Tekintettel arra, hogy több mint háromezer önkormányzat működik az országban, szinte lehetetlen mindegyik mellé külön szakapparátust szervezni, ráadásul igen sok szakember hagyta el a tanácsrendszer megszűnésekor a helyi irányító apparátusokat. Az új képviselői tagok pedig nyilvánvalóan gyakorlatlanok, tapasztalatlanok, s idő kell ahhoz, hogy az amatőrök profikká váljanak. Joggal feltételezhető az is, hogy többéves gyakorlat után sem válik mindenki hivatásos szakemberré. Bonyolítja a jelenlegi helyzetet az önkormányzatokra nehezedő feladatok tetemes mennyisége – rendkívül sok kérdésben kell(ene) felelősségteljesen s időben dönteni. Ezt a nyomást valószínűleg egy nagyon jól képzett szakapparátussal is nehezen lehetne elviselni.

S nem szoltunk még az önkormányzatok gazdasági, gazdálkodási körülményeiről. Ez a legproblematisabb terület. Sok még mindig a tisztázatlan kérdés, például a földtulajdon, a privatizáció, a kárpótlás stb. esetében, s a feladatokhoz mérten meglehetősen csekély az a költségvetési támogatás, amit az önkormányzatok az államtól kapnak. Különösen a kisebb települések vannak rendkívül nehéz helyzetben. Igen sok településen a lakosság megadóztatása teljességgel lehetetlen, mert zömmel nyugdíjasok és olyan kifizetésűek lakják, akik közül sokan éppen most válnak munkanélkülivé. A válságtérsegek depressziós övezeteiben például a mezőgazdasági termelés összeomlása gyakran egybeesik a munkanél-

külivé vált ipari dolgozók hazatérésével, s a súlyosbodó szociális feszültségek eleve reménytelenné teszik az önkormányzatok helyzetét is.

Mindent összevetve, az első év mérlege meglehetősen negatív. Pozitívumnak valószínűleg csak azokat a törekvéseket tekinthetjük, amelyekben az önkormányzatok megpróbálnak egymással összefogva közös érdekeltséget, szövetséget kialakítani, valamint azokat a polgári kezdeményezéseket, amelyek tanfolyamok, népfőiskolák s egyéb civil mozgalmak szervezésével és mintáival próbálnak segíteni az önkormányzatoknak. Mindez természetesen nagyon fontos, de a kormányköröknek is nagyobb gondot kellene fordítaniok az önkormányzatokra. Az önkormányzatok hatalmi és anyagi-pénzügyi kiszolgáltatottságának csökkentésében, működési feltételeik biztosításában igen nagy felelősség hárul a központi kormányzatra. Egyrészt azért is, mert ez a kiszolgáltatottság az egyik legfőbb gerjesztője annak a légkörnek, amelyben a megalapozott döntések előkészítésére hivatott szakmai, érdemi viták nemegyszer terméketlen politikai vitákba fulladnak.

Másrészt azért is, mert nem nehéz belátni, hogy a helyi társadalmak megfelelő működése az új demokráciának létérdeke, magyarul: nem lehet egyik vagy másik párt hatalmi pozíciójának függvénye.

Vállalkozó önkormányzatok?

Elvileg minden világos. Adva van az évről évre deficités államháztartás, és adva vannak az önkormányzatok. Az államháztartást meg kell szabályozni a rá nehezedő terhek jelentős részétől, csökkenteni kell vagy megszüntetni az állami támogatást számos területen, így többek között a települések esetében is. Amennyiben tehát a központi szerepkörök egy részét az állam átengedi az önkormányzatoknak, annyiban az adott intézmények fenntartási, fejlesztési költségei is átháríthatók az önkormányzatokra. Legyen övük az iskola, óvoda, bölcsőde, a kórház, s a település egyéb egészségügyi, szociális intézményei is, de legyen övük a fenntartásuk gondja is. Ezzel az állam jelentős tehermentéstől szabadulhat meg, az önkormányzatok pedig majd csak elboldogulnak valahogy. Hogy hogyan? Erre az önkormányzati törvény számos lehetőséget ad: vessenek ki adókat – többféle adónemből válogathatnak –, gazdálkodjanak az önkormányzati tulajdonnal, vagyonnal, s természetesen vállalkozzanak. Alapíthatnak vállalatokat (és más intézményeket), kötvényeket bocsáthatnak ki, és természetesen vállalkozáshoz foghatnak. S mivel autonóm intézmények, voltaképpen minden tőlük függ, rátermettségüktől, képességüktől. Ha élni tudnak a lehetőségekkel, ha jól gazdálkodnak, s merészen vállalkoznak, akkor nyilván nem marad el a prosperálás, ellenkező esetben viszont csak vegetálni fognak.

A fenti gondolatmenet meglehetősen ismerős. Rímél arra a felfogásra, amely tízmillió vállalkozót szeretne csinálni a magyar lakosságból, s amely a vállalkozásban látja minden baj orvoslását, anélkül azonban, hogy a realitásokkal tisztában lenne. Itt nemcsak arról van szó, hogy amiként

tízmillió magyar állampolgárból nem lehet tízmillió vállalkozót csinálni, ugyanúgy nem lehet háromezer önkormányzatból háromezer vállalkozó települést, hanem sokkal inkább arról, hogy az önkormányzatoknak nem ez – nevezetesen a vállalkozás – a funkciójuk. Elsődlegesen, sőt másodlagosan sem. Nem véletlen, hogy nyugat-európai önkormányzati szakemberekkel találkozva gyakran tapasztaljuk értetlenségüket: mi az, hogy önkormányzati vállalkozás, mi az, hogy vállalkozzon az önkormányzat? Egy dán kolléga például így fogalmazott a közelmúltban: „Nálunk az önkormányzat feladata a szolgálat és a szolgáltatás, ez nehezen fér össze a vállalkozással.” Vagyis náluk az önkormányzat elsődleges dolga, a települések helyi társadalmának irányítása és szolgálata, a helyi társadalom érdekeinek képviselője, és a lakosság nyugalmas, zökkenőmentes életkörülményeinek a biztosítása. Márpedig az egészen más funkció, mint a vállalkozás.

Különben erről nálunk is erősen megoszlanak a vélemények. Még az abban érdekelték körében is. A már idézett szociológiai felmérés keretében közvetlenül a helyhatósági választások után megkérdeztük a polgármestereket, hogy három, polgármesteri stratégiájukra vonatkozó állítás közül melyikkel értenek egyet. Az állítások – a kérdésnek megfelelően – arra vonatkoztak, hogy miként gazdálkodik az önkormányzat. A válaszok (és arányaik):

a) a helyi önkormányzat mérje fel a helyi erőforrásokat, helyi lehetőségeket, s ami van, azzal gazdálkodik (18,5%).

b) a helyi önkormányzat törekedjen a források bővítésére, kezdjen vállalkozásba, még akkor is, ha ez esetenként kockázatos (53,7%).

c) a helyi önkormányzat elsősorban arra törekedjen, hogy az állami településfejlesztési forrásokból a lehető legtöbbet megszerezzen a maga számára, s gazdálkodását az így megszerzett forrásokhoz igazítsa (27,8%).

Vagyis a második állítás egy vállalkozói stratégiát, a harmadik egy hagyományos álláspontot, az első pedig egy a kettő közötti reális szemléletet tükröz. Mint látható, a polgármestereknek valamivel több mint fele vállalkozásokkal, egynegyede központi támogatást remélve, nem egészen egyötöde pedig az adott lehetőségekből kiindulva gazdálkogna. Markánsabban fogalmazva: az újonnan választott helyi vezetők többsége a kor szellemének, meg a követelményeknek megfelelően válaszolt, viszont egynegyedük konzervatív módon még mindig a központi erőforrásokra apellált. A polgármesterek véleménye tehát a vállalkozó önkormányzatok híveit látszik alátámasztani. Csakhogy ezek a vélemények sokkal inkább a kívánalmakat, s kevésbé a realitásokat fejezik ki. Feltételezhető, hogy a gyakorlatot szerzett polgármesterek ma, több mint egy év távlatából, már másként vélekednének. Közülük sokan valószínűleg visszakérdeznének: vállalkozni, de *mivel, kivel és hogyan?*

S valóban, *milyen eszközökkel* is kezdhethetnék el a vállalkozásokat? Kétszert, hogy az önkormányzatok többsége üres kasszát vagy egyenesen deficitet örökölt a tanácsoktól, s az elmúlt esztendőben is éppen csak a fennmaradáshoz elengedhetetlenül szükséges anyagi forrásokhoz juthatott hozzá. Ezenkívül tisztázatlan és bizonytalan volt a vagyoni helyzetük,

a tulajdonukba visszakerült intézmények, az ingatlanok jelentős része pedig nemhogy nem fialta a pénzt, hanem emésztette. Nem egy önkormányzati vezető meg is fogalmazta, hogy például az önkormányzatok tulajdonába került lakásokkal azt a hiányt is kiosztották nekik, ami a felújítások, rehabilitációk több évtizedes elmaradásából következik. Márpedig a lerobbant lakóházak, slumosodott városnegyedek felújítása százmilliókat, országos szinten milliárdokat igényelne. Az ingatlanokkal az önkormányzatok ezt a hiányt is megkapták. Nem beszélve az infrastruktúra helyzetéről, vagy azokról a súlyos ökológiai problémákról, amelyek várost, falut egyaránt érintenek.

Lényegében a közintézményekkel sem jártak sokkal jobban az önkormányzatok, mivel fenntartásuk költségeit is alig-alig tudják fedezni. Mindehhez számítsuk hozzá azt a bizonytalanságot, ami az alapvető törvények hiányából és a csak félig hozott döntésekből fakadt. Ma még senki nem tudja, hogy miként érinti az önkormányzatokat a kárpótlási igények kielégítése, mit hoz számukra a földtörvény, s mit a privatizáció. Bizonytalan játékszabályokra, ilyen-olyan főhatóságok ígéreteire pedig aligha lehet helyi gazdaságpolitikát építeni. A legfrissebb példa ebben a tekintetben az országos költségvetés. Vajon fölmérte-e valaki annak a kárát, hogy az országos költségvetés ismételten megkésett, az év utolsó óráiban történt elfogadása hogyan érintette az önkormányzatokat? Hogyan lehet központi költségvetés nélkül helyi költségvetést csinálni? Vagy megint előáll az a helyzet, hogy egyik-másik helyen a második, harmadik negyedévben születik meg az évi költségvetés? Lehet-e ilyen körülmények között vállalkozásra gondolni? Lehet-e egyáltalán felelősségteljes döntést hozni?

De kérdezzünk tovább! *Hogyan vállalkozzanak az önkormányzatok?* Ebben a tekintetben teljes a tanácstalanság. Nincs megfelelő minta, s hiányzik az a gyakorlat is, ami valószínűleg csak évek, sőt évtizedek alatt szerezhető meg. A nyugati minták aligha lehetnek mérvadók vagy követhek, hiszen egy-másfél évszázados tapasztalat áll az ott jól működő önkormányzatok mögött. S aligha jelenthet követendő példát a hazai magánvállalkozó, hiszen egészen más ügy saját kockázatra, saját érdekből vállalkozni, mint egy település érdekeit kockára tenni. Különösen akkor, ha sok esetben ma még az sem világos, hogy a polgármesternek vagy az önkormányzati testületnek miben van kompetenciája. A testületek belső feszültségeit, pártharcait leszámítva is nehéz az önkormányzatok hatáskörét körvonalazni a megyei önkormányzatok, a köztársasági megbízottak és a kormányzat hatalmi szövevényében. Előszertetel és sokszor deklarált autonómiájuk is nagymértékben csorbul az ún. kormányzati dekoncentrált intézmények által. Vagyis miközben gazdasági értelemben az önkormányzatok egyre távolabb kerülnek – ha úgy tetszik: függetlenednek – a központi hatalomtól, jogi és társadalmi szempontból viszont egyre inkább annak szorításába kerülnek. Számos jel arra enged következtetni, hogy az állami beavatkozás és a centralizáció ismét erőteljesen érvényesül, természetesen leginkább a gazdaságon túli területeken. Mint említettük, a kormányt nehezen lehetne önkormányzatbarát hírbe hozni. A

helyhatósági választások eredményét kormánykörökben egyesek nehezen tolerálják. Márpedig, aki (vagy ami) renitens, az aligha számíthat jóindulatra – a közelmúltban erre is számos tapasztalatot szerezhettünk.

Végül, de nem utolsó sorban, azt is meg kell kérdezni, hogy az önkormányzat nevében kik vállalkozzanak. Azok a humán értelmiségiek (pedagógusok, jogászok stb.), akik korábban egy-egy iskola vagy intézmény költségvetését sem önállóan készítették, ha egyáltalán volt alkalmuk arra? Akik korábban egy paternalista gépezet tagjaiként pusztán a felsőbb utasítások, előírások végrehajtását teljesítették, s önállóságot még szakmai munkájukban sem nagyon élvezhettek? Akiknek a kezdeményező – mondhatni vállalkozói – kedvét a korábbi években olyannyiszor sok mindentől elvették?

Kérdéseink természetesen költőiek. Ez különösen a kisebb települések önkormányzati vezetőire érvényes. Márpedig az önkormányzatok egyharmada olyan kistelepülés, amelynek lélekszáma az ezer főt nem haladja meg. Annak idején sokat cikkeztek arról, hogy ezekről a településekről elmenekült az értelmiség, könnyen belátható, hogy ezeken a helyeken csak nagyon szűk körből lehetett hozzáértő, a vezetésben valamennyire is járatos képviselőket, polgármestereket választani. S különben is, kikre támaszkodhat ma az a polgármester, akinek a falujában a felnőtt népesség egyharmada nyugdíjas, egyharmada cigány, egyharmada pedig munkanélküli? Önállóan – segítség nélkül – mit lehet kezdeni ezeken a településeken, amelyekre a gazdasági válság, az infláció mellett újabban a munkanélküliség is rázúdul?

Természetesen nemcsak a kis települések vannak nehéz helyzetben, a nagyobb települések is sok tekintetben hasonló gondokkal küzdenek, legfeljebb az ő gondjaikat nagyobb figyelem, esetenként megértés övezi. Valószínű, hogy egy-egy apró falu deficitje kevésbé érdekes a vezetés számára, mint egy-egy városé – az utóbbi ugyanis valószínűleg nem válhat, s nem is válik működésképtelenné.

A sort – s kérdéseinket – tovább folytathatnánk, azonban ez nem célunk, mindössze annyit szerettünk volna bizonyítani, hogy pusztán a vállalkozás deklarálása az önkormányzatok számára nem jelenthet megoldást. Pontosabban: nem az önkormányzati vállalkozások fogják az önkormányzatokat kirángatni a kátyúból, sőt a „vállalkozói önkormányzatok” deklarálása sok esetben félrevezető is lehet.

Természetesen ez egyáltalán nem jelenti azt, hogy azok az önkormányzatok, amelyek képesek rá, értenek hozzá, s a kedvező feltételeik is megvannak rá, maradjanak távol a vállalkozásoktól. Hiszen erre is van már példa, de hiba lenne ezt általános követelménnyé tenni. Ehelyett talán értelmesebb lenne arra ösztönözni az önkormányzatokat, hogy segítsék elő, tegyék lehetővé településükön a profi vállalkozói tevékenységet. Ha a helyi lakosságban nincs vagy kevés erre a hajlam, akkor más településekről csalogassák oda a tőkét kedvezményekkel, megfelelő bérletekkel, s jól előkészített működési feltételekkel, tereppel. Tegyék érdekeltté a helybélieket vagy az idegeneket a vállalkozásban, kössék őket településükhöz – természetesen a vállalkozói érdekek támogatásával. Segítsék

elő a vállalkozói kapcsolatok kiépítését, szorgalmazza a helyi lakosság kooperációs törekvéseit, munkálkodjanak azon, hogy kialakuljon a lakosság vállalkozói hajlama, s mindez a településhez kapcsolódó identitással párosuljon. Azaz az *önkormányzatok legyenek vállalkozásbarátok!*

Vagyis célszerűbbnek látszik, s eredményesebbnek is, ha nem az önkormányzatok vállalkoznak (és kockáztatnak) közvetlenül, hanem másokra, az arra képes és felkészült, valamint abban érdekelt szakemberekre bízzák a vállalkozásokat, s elősegítik tevékenységüket. Természetesen ehhez is szükség van megfelelő segítségre és megfelelő munkára. Ebben a központi (állami) szervezetek is sok mindent tehetnek. Talán nem tanulság nélküli, ha ismét a polgármesterekre hivatkozunk. A fentebb említett felmérésben megkérdeztük a polgármestereket, honnét remélik településük anyagi gondjainak megoldását, milyen forrásokban reménykednek. Válaszaik – s reményeik – sorrendje (zárójelben a válaszok gyakorisága): állami támogatás (770), helyi adók (583), vállalkozási és más gazdasági tevékenység (341), az önkormányzati vagyon értékesítése (175), céltámogatások (139), lakossági összefogás, takarékoság (79), a tisztázatlan jogszabályok miatt nem tudja (57), idegenforgalom, üdülőhelyi díj (49), semmire sem támaszkodhat (39), takarékoság (29), külföldi tőke (14). A sorrend önmagáért beszél, s igen figyelemre méltó.

Mi a teendő?

Előjáróban két megjegyzés kívánkozik ide, amikor a válságkezelés lehetőségeiről meditalunk. Először is ismételten meg kell fogalmazni azt a szakemberek többsége számára evidenciának minősülő álláspontot, hogy a területi fejlesztés egyenlősítése merő lázálom. A régi rezsim egyik vesszőparipája többek között a területi egyenlőtlenségek eltüntetése, a város és falu közötti különbség feloldása volt, ezt sulykolta a központi vezetés a közvéleménybe, miközben az egész országban nemcsak falu és város viszonylatában, hanem az egyes települések, kistájak és régiók között is korábban aligha tapasztalt, markáns egyenlőtlenségek maradtak fenn és/vagy fejlődtek ki. Az egyenlőtlenségeket kezelő központi programok, távlati fejlesztési elképzelések, vagy éppen túzoltó megoldások pedig számos esetben éppen ellenkező hatást értek el. Következésképpen tudomásul kell venni, hogy területi különbségek mindig is voltak, vannak és lesznek, a különbségek kezelésében legfeljebb arra lehet törekedni, hogy ezek a különbségek csökkenjenek vagy legalábbis ne lépjék át a társadalmi tolerancia határait.

Másodszor pedig egyértelművé kell tenni, hogy a gondok, feszültségek kezelésében nem szabad összemosni egymással a politikai és a gazdasági kezelés programjait. Ez azt jelenti, hogy egyfelől általános, átfogó regionális politika kimunkálására van szükség, amely nemcsak országosan egységes koncepció kialakításán alapul, hanem figyelembe veszi a tágabb – kelet-európai – környezetünk adottságait és lehetőségeit is, másfelől pedig az átfogó fejlesztési koncepcióval párhuzamosan konkrét telepü-

lésre, tájegységre vonatkozó gazdasági válságprogramok kimunkálására van szükség.

A tudományos kutatások, a regionális vizsgálatok ehhez adhatnak megfelelő háttérinformációkat. Ezek a kutatások már eddig is jelentős eredményeket tudtak felmutatni, azonban az eddigi eredmények – a kutatások folytatása nélkül – nem elégségesek ahhoz, hogy a változások tendenciáinak feltárásához használhatók legyenek. Folyamatos regionális kutatásokra van tehát szükség, azonban – mint ismeretes – a társadalomtudományok jelenlegi helyzetében ez nehezen realizálható. Márpedig a depressziós zónák alakulása, változása folyamatos kutatások nélkül aligha regisztrálható.

A regionális kutatások egyben lehetőséget teremtenek arra is, hogy a különböző – válság sújtotta – térségekben a helyi problémákkal adekvát megoldások szülessenek. Ezért kellene mielőbb a válságtérségek helyzetét a depresszió fokozatai alapján pontosan körülhatárolni és tipizálni. Ha ezt nem tesszük meg, akkor a válságkezelő programok valószínűleg hatástalanok maradnak.

SZOCIOLÓGIAI
SZEMLE

H-1068 Bp. Benczúr u. 13.

Megjelent a

SZOCIOLÓGIAI SZEMLE

első, 1991. évi száma

Tartalmából:

*Szelényi Iván és munkatársai a politikai mezőről
a posztkommunista átmenet idején*

*Andorka Rudolf a finn és a magyar társadalom
összehasonlításáról*

Róbert Péter az iskolázottsági esélyekről

Bozóki András, Kovács Éva és Pál Gabriella a taxisblokádról

Laki Mihály az inflációt elhárító magatartásformákról

Pokol Béla a professziókról

Tóth István György az igazságosságelméletekről

Balogh István Richard Münchről

Lenka Kalinová a cseh–szlovák szociológiáról

A SZOCIOLÓGIAI SZEMLE a Magyar Szociológiai Társaság negyedéves folyóirata, a Szociológia utóda. Szerkesztésében hazai és külföldi magyar szakemberek vállaltak közreműködést.

Főszerkesztő: Cseh-Szombathy László